

nič novega. Ob koncu poglavja izvemo tudi za nadaljnjo Prežihovo usodo, od zavora v Berlinu, kjer so mu Nemci ponudili, da bi postal predsednik nekake marionetne slovenske države, čemur se je Prežih takoj odločno in nedvoumno uprl, do njegovega reševanja januarja 1945 v Mauthausnu, kamor so ga pripeljali iz Sachsenhausna z namenom, da ga umorijo. Reševanje je izvedel taboriški protifašistični komite in ga tako rešil smrti.

Devet poglavij knjige, devet opisanih dogodkov in odlomkov iz življenja, nam priča o tem, da je tudi boj, ki se ni bil s puško, enakovreden oboroženemu boju proti okupatorju v tistih, za slovenski narod, usodnih časih. Knjiga prinaša nova spoznanja in dopolnjuje pregled dogodkov iz tega časa. Za konec pa naj dodam, da je avtor v svoje pisanje vtikal dobršno mero iskrene človeške prizadetosti, predvsem do usod posameznikov, ki jih opisuje. Ta čustveni odnos pa to delo loči od podobnih. Avtorjev odnos pritegne v globlje doživljanje tega časa tudi bralca.

Tatjana Čepič

Boro Majdanac, *Industrijalizacija i porast radničke klase u Srbiji 1947. do 1952. godine*, Arhivski Pregled, Beograd 1981, 199 strani.

Presenetljivo je, da zgodovinski študiji Bora Majdanca *Industrijalizacija i porast radničke klase u Srbiji 1947.—1952. godine* niso namenili slovenski strokovni bralci večje pozornosti. Te ne zasluži le zaradi svoje vsebine in metode, ampak vsaj zaradi posameznih ugotovitev. Če v njej ne ocenjujemo splošnega opisa gospodarskega razvoja Jugoslavije v prvih povojnih letih, ker tega ne obravnava nič bolje in določneje kot ekonomisti v številnih monografijah, je novost in vrednost študije predvsem v poskusu raziskave industrijskega razvoja v eni sami republiki. Študijo lahko obravnavamo tudi kot eno prvih vzorčnih raziskav, zato na podlagi njenih dognanj upravičeno sklepamo, da bodo avtorji bolj ali manj poudarjali pomembnost ali zapostavljenost gospodarstva svoje republike v določenih obdobjih.

Obe že v naslovu poudarjeni vprašanji obravnava avtor v tesni povezavi z gospodarskim in političnim razvojem celotne Jugoslavije v tem obdobju. Ker mu je ta izhodišče raziskave, mu namenja precej prostora. Kljub zgodovinski obravnavi ne razloži poglobitnih značilnosti tega razvoja nič drugače kot avtorji številnih monografij o razvoju industrije v FLRJ (O razvoju industrije v FLRJ so v samostojnih delih pisali Vasilije Špero, Zvonko Morić, Drago Krndija, Vladimir Farkaš, Dušan Čalić idr.). Izjema je le poglavje *Industrializacije in nacionalno vprašanje*, v katerem opozarja na občutljivo vprašanje gospodarskega partikularizma posameznih republik in na »obstoj realnih možnosti za favoriziranje enega naroda na račun drugih« (str. 141). Pri tem ugotavlja, da so se mednacionalni spori na gospodarskem področju začeli pojavljati že v prvih povojnih letih, posebno pa še po prehodu na prvi petletni plan in z začetkom pospešene industrializacije države. Ti spori so se kazali zlasti v boju za prazporeditev nacionalnega dohodka in v tem, da so republike poskušale čim bolj razviti svojo industrijo, pri tem pa so zanemarjale izgradnjo ključnih objektov, s čimer so resno ogrozile enotnost jugoslovskega gospodarstva in izpolnitev petletnega plana. Spori so se potem prenesli v okvire posameznih republik in

okrajev. Čeprav sta o teh zagatah razpravljala Boris Kidrič (V. kongres KPJ) in Josip Broz (VI. kongres KPJ/ZKJ), še vedno velja, da o njih povojni jugoslovanski zgodovinarji raje razpravljajo, kot pišejo.

Ker pomeni gospodarska in politična blokada informbiroja veliko ločnico v našem razvoju, obravnava avtor industrijski razvoj Srbije posebej v obdobju 1947—1948 in posebej v obdobju 1949—1952. Na podlagi statističnih podatkov prikaže velike uspehe v prvem ter težave in zastoj industrijske proizvodnje v drugem obdobju. Kritično opisuje takratno gospodarjenje, miselnost in posledice enostranske industrializacije, zaradi katere ni zaostalo le kmetijstvo, obrt in nekatere pomembne industrijske panoge, ampak se je še povečala odvisnost nerazvitih območij in republik od razvitih. Opisal je vlogo in pomen prostovoljnega dela in tekmovanja kot eno najučinkovitejših in najbolj opaznih oblik revolucionarnega zanosa. Opozoril je tudi na proizvodna posvetovanja, ki so v Srbiji postala že leta 1947 stalna oblika, po kateri so delavci lahko vsaj posredno vplivali na vodenje podjetij. Posebno poglavje je namenil delavskemu razredu Srbije. Posebno ga zanima problem pomanjkanja delovne sile v prvem in relativno zmanjševanje števila zaposlenih v drugem obdobju industrializacije. Spremembo socialne strukture delavskega razreda pa obravnava kot posledico hitrega industrijskega razvoja.

Zanimive in poučne so nekatere ugotovitve, do katerih pride pri raziskavi osrednje teme. Tako je pri analizi priprav na plansko gospodarstvo in sprejetja petletnega razvojnega plana za obdobje 1947—1951 opozoril, da je dobila »Srbija poseben pomen v industrializaciji, ker ima izredne možnosti za razvoj industrije« (str. 29). Pri razčlenjevanju zveznega in republiškega petletnega plana je med drugim ugotovil, da je bila za Srbijo predvidena prenizka stopnja industrializacije v primerjavi z drugimi republikami, če upoštevamo njene velike energetske in surovinske zaloge in odstotek udeležbe njenega prebivalstva (str. 43, 44, 141). To je povzročilo, da je lahko LR Hrvatska v letu 1951 dosegla dvakrat, LR Slovenija pa celo trikrat večjo vrednost industrijske proizvodnje na prebivalca kot Srbija, ki je poleg tega imela celo nižje povprečje plač od jugoslovanskega. Avtor tudi ugotavlja, da je Srbijo »izrazito prizadela« gospodarska blokada, saj so na njenem ozemlju gradili veliko ključnih objektov, za katere bi morali dobiti celotno opremo iz vzhodnih držav, da pa je kljub temu veliko breme pri mobilizaciji domačih virov za celo državo padlo prav nanjo (str. 85). Poleg tega je imela ta republika velik delež v jugoslovanskem izvozu (str. 108).

Prav gotovo ne gre oporekati vsem ugotovitvam, do katerih je prišel avtor v obravnavi industrijskega razvoja svoje republike, vendar bi mnoge delovale veliko manj enostransko in bolj zgodovinsko prepričljivo, če bi jih bolj argumentiral in podrobneje analiziral vzroke in posledice za njihov nastanek. Tako na primer ne pojasni, zakaj so Srbiji določili »prenizko stopnjo industrializacije«. Prav tako v sklepu zaman iščemo rezultate industrijskega razvoja Srbije ob koncu petletnega načrta, kljub temu da se nanj sklicuje in iz njega tudi izhaja.

Nekaj statističnih podatkov, ki so izraženi v odstotkih, nam ne pove skoraj nič.

Zaradi takšne metodologije obravnava avtor osrednjo temo preveč splošno, zato ostaja večina vprašanj premalo pojasnjenih.

Kljub pomanjkljivostim, ki jih imajo vedno prve raziskave, so podobne zgodovinske študije potrebna stopnja do poglobljene zgodovinske raziskave povojnega jugoslovanskega razvoja. Medtem ko so ekonomisti, politologi in pravniki o tem razvoju napisali že številne študije, lahko zgodovinske preštujemo na prste ene roke.

Ocenjevana knjiga je magistrsko delo, s katerim je Boro Majdanac končal leta 1981 podiplomski študij na Filozofski fakulteti v Beogradu. Izšla je v posebni številki arhivskega glasila društva arhivskih delavcev Srbije, kar ni v navadi pri takšnih slovenskih ustanovah, čeprav je avtor arhivski delavec.

Jože Prinčič

Ljubiša Korać, *Organizacija federacije u socijalističkoj Jugoslaviji 1943—1979*, Arhiv Jugoslavije/Globus, Zagreb 1981, 488 str.

Zanimanje družbe, od posameznikov pa do vrhov družbenopolitičnih organizacij, za povojni razvoj jugoslovanske države in družbe je v zadnjih letih precej naraslo, vendar lahko povsem upravičeno pričakujemo, da bo še večje. Od zgodovinarjev in zgodovinpisja se že zdaj zahtevajo monografije o povojnem političnem in ekonomskem razvoju, s katerimi naj bi se v številnih primerih razjasnjevali trenutni aktualni družbeni problemi socialistične Jugoslavije. Takšno aktualno vprašanje je tudi federacija, odnosi v federaciji, njene pristojnosti in funkcije, njen razvoj na osnovi avnojskih sklepov itd. Seveda pa odgovora po »hitrem postopku« zgodovinpisje ne more dati, saj temelji pravo zgodovinarsko delo predvsem na virih, to je arhivskemu gradivu. To delo na arhivskem gradivu pa ne zahteva le časa in trdega dela, marveč v prvi vrsti urejene arhive z dostopnim gradivom. Vendar pa je potreben še en bistven pogoj, da »je pri interpretaciji arhivskih dokumentov in za razumevanje dogajanja, na katerega se ti nanašajo, zelo pomembno poznavanje ustvarjalca gradiva, pogojev in okoliščin, v katerih je arhivsko gradivo nastajalo«. Za uspešno delo arhivskega gradiva je namreč v prvi vrsti pomembno vprašanje, kateri so bili ustvarjalci tega gradiva, kakšen je bil njihov razvoj, pristojnosti, poslovanja itd.

Odgovor na to vprašanje, kdo je ustvarjal gradivo fondov zveznih organov naše države, ki jih hrani predvsem Arhiv Jugoslavije v Beogradu, je v knjigi Ljubiše Koraća, ki podaja pregled vseh organov federacije v socialistični Jugoslaviji. To je knjiga, ki je izredno koristen pripomoček pri proučevanju povojnega razvoja vseh področij družbenega življenja v Jugoslaviji, saj daje »osebne izkaznice« vseh organov federacije od leta 1943 dalje, ko se je federacija v resnici začela graditi.

S tem delom je torej dobilo zgodovinpisje, ne samo zgodovinpisje, ampak tudi druge stroke, ki se ukvarjajo z vprašanji države in družbe pri nas, odlično pomoč pri proučevanju in prikazovanju razvoja političnega in gospodarskega življenja po vojni. To je še zlasti pomembno zato, ker je bil razvoj socialistične Jugoslavije zelo dinamičen, saj je bil v 29 letih (od 1946 do 1974) ustavni sistem spreminjan, ali bolje dopolnjevan in nadgrajevan kar trikrat, da o drugih spremembah, ki so izhajale iz ustavnih sprememb, niti ne govorimo. Družbeni razvoj,